

Sygn. akt II CSK 386/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 stycznia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSA Barbara Trębska

w sprawie z powództwa L. K. przeciwko Kopalni Węgla (...) Spółce Akcyjnej w K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 stycznia 2010 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 stycznia 2009 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 29 stycznia 2009 r. oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 1 października 2008 r. którym oddalono powództwo o zobowiązanie Kopalni Węgla (...) w K. do złożenia oświadczenia woli o

nabyciu należącej do powódki L. K. nieruchomości położonej w R. stanowiącej działkę nr (...) o pow. 2,7269 ha.

Rozstrzygnięcie to oparł na następujących ustaleniach faktycznych Sądu Okręgowego:

Powódka L. K. jest właścicielką nieruchomości położonej w R. pow. 2,7269 ha, dla której Sąd Rejonowy w K. prowadzi księgę wieczystą KN1N/(...).

Pozwem z dnia 14 kwietnia 2008 r. Kopalnia Węgla (...) w K. wniosła o ograniczenie prawa własności tej nieruchomości na okres do dnia 31 grudnia 2021 z obowiązkiem zapłaty przez kopalnię stosownego wynagrodzenia. Na rozprawie w dniu 20 maja 2008 r. powódka wystąpiła z żądaniem zobowiązania Kopalni do złożenia oświadczenia woli o nabyciu spornej nieruchomości za kwotę 700.000 złotych, które Sąd Rejonowy wyłączył do odrębnego postępowania i przekazał do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K. jako właściwemu miejscowo i rzeczowo.

W uzasadnieniu pozwu Kopalni wskazano, że nieruchomość powódki jest niezbędna pozwanej do prowadzenia działalności regulowanej ustawą prawo geologiczne i górnicze – eksploatacji odkrywki J.(...). Prowadzone przed wszczęciem postępowania o ograniczenie prawa własności negocjacje z powódką nie przyniosły efektu. Powódka nie zgodziła się na nabycie nieruchomości przez pozwaną za kwotę 350.000 zł, przedstawiając własną wycenę opiewającą na kwotę 830.000 złotych.

Sąd Okręgowy wskazał, że stan faktyczny nie budzi wątpliwości stron, które różnie interpretują art. 88 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 228, poz. 1947, ze zm., dalej: „pr.g.g”), stanowiący podstawę ich roszczeń.

Sąd Okręgowy ocenił powództwo za przedwczesne. Wskazał, że postępowanie o ograniczenie prawa własności nie zostało zakończone, a uwzględnienie takiego żądania stanowi *condicio iuris* zasadności roszczenia o wykup nieruchomości. Ponadto podniósł, że w chwili obecnej nie można określić stanu nieruchomości jaki będzie po okresie jej użytkowania przez kopalnię, rekultywacji i ustalić jej wartości.

Rozpoznając sprawę na skutek apelacji wniesionej przez powódkę Sąd Apelacyjny dzielając w pełni stanowisko Sądu pierwszej instancji i przyjmując jego ustalenia i wnioski jako własne, w uzasadnieniu wskazał, że nawet gdyby przyjąć, że ograniczenie prawa własności nieruchomości by nastąpiło, roszczenie o jego wykup mogłoby się stać skuteczne dopiero po upływie terminu na jaki ograniczenie zostało orzeczone. W związku z tym, uznał, że wynik toczącego się postępowania o

ograniczenie prawa własności powódki na obecnym etapie nie miałby wpływu na rozstrzygnięcie roszczenia o wykup. W konkluzji uznał, że skoro do chwili obecnej nie doszło do ograniczenia prawa własności powódki na podstawie art. 88 pr.g.g., to nie ulega wątpliwości, że nieuzasadnione jest roszczenie żądania wykupu nieruchomości. Jego zdaniem, bez ograniczenia prawa własności roszczenie o wykup w ogóle nie wchodzi w rachubę.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 46 i 47 § 2 k.c. w zw. z art. 143 k.c., art. 4 pkt 17 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz. U. z 2004 r., Nr 261, poz. 2603 ze zm., dalej „u.g.n.”), art. 88, 7 i 8 pr.g.g. oraz art. 5 k.c. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzuciła naruszenie art. 25 § 2 k.p.c., art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 i art. 102 k.p.c. Ponadto zarzuciła nieważność postępowania z uwagi na nieprzeprowadzenie zawnioskowanych dowodów, oraz niezwrócenie się do Trybunału Konstytucyjnego celem zbadania zgodności art. 88 pr.g.g. z Konstytucją. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W pierwszej kolejności należy rozważyć, jako najdalej idący, zarzut nieważności postępowania. Skarżąca dopatruje się nieważności postępowania w nieprzeprowadzeniu wnioskowanych przez nią dowodów, a przede wszystkim w niezwróceniu się Sądu do Trybunału Konstytucyjnego celem zbadania zgodności z Konstytucją art. 88 pr.g.g. oraz nieprzeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego na okoliczność zmian jakie zajądą w nieruchomości po okresie użytkowania oraz niezawieszeniu sprawy o wykup nieruchomości do czasu rozstrzygnięcia sprawy o ograniczenie prawa własności. Tymczasem braki dowodowe nie są tej rangi uchybieniami, które wywoływałyby nieważność postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2009 r. II CSK 446/08 niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 1998 r., I CKN 282/98, niepubl).

Artykuł 193 Konstytucji stanowi podstawę przedstawienia Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego, lecz nie nakłada na sąd takiego obowiązku, gdy w jego ocenie nie występują poważne wątpliwości co do zgodności przepisu rangi ustawowej z ustawą zasadniczą (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r. III CKN 326/01 niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia

2008 r. V CSK 310/08 niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2004 r. III CK 536/02 niepubl.)

Skoro nie nastąpiło zawieszenie postępowania i skarżąca brała w nim udział, to nie wystąpiła żadna z bezwzględnych przeszkód toczenia się postępowania. Gdy istnieje podstawa do stosowania w sprawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., i sąd nie zawiesza postępowania, to tego rodzaju uchybienie nie wywołuje także nieważności postępowania.

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące zarówno ustalenia faktów jak i oceny dowodów, co wyłącza spod oceny Sądu Najwyższego zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c.

Z podniesionych przez skarżącą zarzutów naruszenia prawa materialnego w pierwszej kolejności, jako najdalej idący, podlega rozpoznaniu zarzut naruszenia art. 88 pr.g.g. Przepis ten reguluje jedną z prawnych możliwości uzyskania dostępu do cudzej nieruchomości w związku z korzystaniem z zasobów wnętrza skorupy ziemskiej. Podobną funkcję pełni art. 125 u.g.n. oraz art. 9 i 90 pr.g.g. Unormowanie to przyznaje przedsiębiorcy, dla którego cudza nieruchomość lub jej część jest niezbędna do wykonywania działalności regulowanej prawem górniczym i geologicznym roszczenie przeciwko właścicielowi nieruchomości o jej udostępnienie za wynagrodzeniem. W dalszej części ustanawia dla właściciela nieruchomości roszczenie o jej wykup, jeżeli na skutek ograniczenia tego prawa nieruchomość lub jej część nie nadaje się na dotychczasowy cel.

Decydująca dla oceny trafności zarzutów jest kolejność realizacji wynikających z art. 88 pr.g.g. roszczeń. W ocenie obu sądów orzekających w sprawie, wykup nieruchomości może być orzeczony dopiero wówczas, jeżeli na skutek ograniczenia prawa własności nie nadaje się ona do wykorzystania na dotychczasowe cele, natomiast skarżąca podniosła, że przepis ten nie uzależnia zgłoszenia przez właściciela roszczenia o wykup nieruchomości od upływu czasu na jaki ograniczono jego prawo własności, ani nie stwierdza, że o wykupie nieruchomości można orzec dopiero po upływie czasu orzeczonego wcześniej ograniczenia.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 lutego 2009 r., II CSK 467/08 (niepubl.), wyraził pogląd, że art. 88 pr. g.g. daje właścicielowi nieruchomości wybór między żądaniem jej wykupu i wyrażeniem zgody na ograniczenie jego własności, w sytuacji gdy już w momencie wystąpienia przez przedsiębiorcę z roszczeniem o ograniczenie

własności nieruchomości niezbędnej do wydobycia kopalin z całą pewnością daje się stwierdzić, że nieruchomość ta po zakończeniu wydobycia nie będzie nadawać się do wykorzystania na dotychczasowe cele. W orzeczeniu tym Sąd odstąpił od wykładni językowej tego przepisu na rzecz wykładni funkcjonalnej i systemowej, a zwłaszcza prokonstytucyjnej.

Skoro według twierdzeń skarżącej taki stan rzeczy występuje, którego z uwagi na brak w tym zakresie ustaleń faktycznych i nie przeprowadzenia dowodów w tym kierunku nie sposób zweryfikować, to nie można odeprzeć tego zarzutu. W wyroku z dnia 20 kwietnia 2004 r., V CK 92/04 (niepubl.) Sąd Najwyższy stwierdził, że o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wtedy, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę takiego zastosowania. Tym samym brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut kasacji naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (zob. też wyrok z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 128).

Przepis art. 88 pr.g.g. istotnie ogranicza właściciela w korzystaniu z prawa własności. Elementem zwiększającym dolegliwość tego ograniczenia jest jego długotrwałość występująca w szczególności w przypadku wprowadzenia go w celu eksploatacji kopalin. Nie daje się pogodzić z konstytucyjnie chronionym uprawnieniem do tego, by móc korzystać z podmiotowego prawa własności (art. 64 ust. 1 Konstytucji) taki stan rzeczy, w którym – w warunkach określonych w art. 88 pr.g.g. - mimo stwierdzenia, że nieruchomość na skutek prowadzonej na niej eksploatacji złoża kopalin nie będzie się nadawać do wykorzystania na dotychczasowe cele, jej właściciel musiałby oczekiwać na realizację przysługującego mu roszczenia o jej wykup przez okres wielu lat, tj. aż do zakończenia wydobycia. Tak daleko idące ograniczenie w korzystaniu z prawa własności, które nie jest przy tym konieczne dla wypełnienia celu ustanowienia przepisu art. 88 pr.g.g., zmierzałoby do niedopuszczalnego naruszenia istoty tego prawa (art. 31 ust. 3 Konstytucji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2009 r. II CSK 467/08).

Należy dodać, że stan prawny regulujący własność złóż kopalin uległ w 1991 r. zmianie polegającej na odejściu od metody bezpośredniego przypisywania przez ustawę tytułu prawnego do poszczególnych kopalin określonym podmiotom, obowiązującej na gruncie Dekretu Prezydenta RP z dnia 29 listopada 1930 r. o Prawie górniczym (Dz. U. Nr 85, poz. 654 ze zm.) oraz Dekretu o prawie górniczym z dnia 6 maja 1953 r. (tekst jedn. Dz. U. z 1978 r., nr 4, poz. 12 ze zm.). Zmieniająca Prawo górnicze ustawa z dnia

z 9 marca 1991 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 128), wprowadziła podział na złoża kopalin będące własnością właścicieli nieruchomości gruntowych i należące do Skarbu Państwa. Podział taki utrzymany został w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze, którego art. 7 ust. 1 stanowi, że złoża kopalin nie stanowiące części składowych nieruchomości gruntowej stanowią własność Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 7 ust. 2 tej ustawy, w granicach określonych przez ustawy Skarb Państwa może z wyłączeniem innych osób korzystać ze złóż kopalin oraz rozporządzać prawem do nich przez ustanowienie użytkowania górniczego. W 1994 r. zmianie uległ również art. 143 k.c. przez objęcie nim także prawa do kopalin, poprzednio wyłączonego z zakresu jego regulacji wraz z prawem do wód. Przepis ten określa, że własność gruntu rozciąga się w granicach jego społeczno - gospodarczego przeznaczenia – nad i pod powierzchnią gruntu.

Wskazane prawo wyboru właściciela uniemożliwia oddalenie powództwa o wykup ze względu na niezakończenie sprawy o ograniczenie prawa własności, gdyż sprawy te mogą się toczyć równolegle. W takim wypadku w rozpoznawanej sprawie jako przesłankę rozstrzygnięcia należałoby ustalić, że występują podstawy do ograniczenia prawa własności powódki do przedmiotowej nieruchomości na rzecz Kopalni. Ponieważ te same przesłanki są badane w sprawie z powództwa Kopalni Węgla (...) o ograniczenie prawa własności powódki, to dopiero zapadły w niej prawomocny wyrok przesądzi tę kwestię. Można rozważyć więc, czy nie istnieją przesłanki do zastosowania w sprawie art. 177 § 1 k.p.c.

Naruszenie art. 88 pr.g.g. przez jego błędną wykładnię, uzasadniało podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego. Rozważanie dalszych zarzutów, wobec braku stosownych ustaleń było przedwczesne, zwłaszcza, że Sąd Apelacyjny nie jest związany zaleceniami Sądu Najwyższego co do dalszego postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2001 r., V CKN 437/00 (IC 2002, nr 4, s. 50).

Z tych względów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).